

EUGEN O'NEILL

a Nobel-díj 1936-os nyertese.

Rövid időköz után másodszer juttatta az idén a svéd Akadémia a világ legnagyobb és legelölkelőbb irodalmi jutalmát amerikai írónak s amennyire meglepett néhány évvel ezelőtt Sinclair Lewis jutalmazása, olyan természetesenek találjuk és megnyugvással fogadjuk ezt. Bár azon nem győzünk eleget csodálkozni, hogy találhatja jónak O'Neillt ugyanaz a bíráló bizottság, amelynek Lewis tetszett. Úgy látszik, nemcsak a két író szülőföldje, Amerika a meglepetések hazája, hanem az irodalmi díjak zsürije is, és az amerikai írók kitüntetésével alkalmazkodni kíván azokhoz az Amerikában természetes irodalmi viszonyokhoz, amelyekben általában banális és vértelen talajon sokszor félig dilettáns írók mellett a legeredetibb tehetségek teremnek.

Ilyen őseredeti tehetsége Amerikának O'Neill. Drámaíró. Mást nem is igen ír. Szerelme, szenvedélye a színház, amelyhez minden idegszálával hozzátapad. Az igaz, hogy akár csak a legnagyobb drámaírót, Shakespeare-t, őt is a színpad nevelte drámaíróvá. Költővé nem. Költővé még a színpadnál is sokkal hatalmasabb valami: a tenger. A tenger valósággal megigézte. Beleoltotta a kalandvágyat. Csaknem minden darabjában ott bujkál a végtelen távolságok kísértő varázsa, az óceán határtalansága után síró epedés. De minden tárgyában más-más megtestesülést tud adni ennek az örök nosztalgianak.

Talán ez a vágy befolyásolta egész élete folyását. Ez hajtotta nyugtalan vándoréltre. Kalandos bolyongásra Amerika hatalmas térségein keresztül-kassul. Életéről Jack London írhatott volna méltó regényt. Maga végigpróbált minden viszontagságot, mielőtt megpróbálta volna színpadon ábrázolni. Apja ír származású színész volt, aki vándortársulattal kóborolt Amerika kisvárosaiban. De fiát tudományos pályára szánta, egyetemre küldte, ahonnan azonban a fiatal O'Neillnek hamarosan távozni kellett szertelenségei miatt. Ekkor apja társulatába áll be s valahol fel is jegyzi, hogy a társulat turnéin Monte Christo szerepét játssza. Ezek alatt a kóborlások alatt végkép megszokja a kalandos életet. Most már egészen távoli tájak vonzzák. Becsavarogja Hondurast. Itt Dél-Amerikába induló vitorlásra száll. Buenos-Ayresben lopja a napot s innen áthajózik Afrikába. Maradása itt sincs. Megint tengerre száll s végül New-Yorkban fejezi be vízi bohéméletét.

De ekkor már súlyosan beteg. Tuberkulózisa komoly stádiumba jutott. Szanatóriumba kerül, ágyhoz van szegezve s itt a magányban és a mozdulatlanságban kénytelen magába mélyedni. Felfedezi hivatását. Ellenállhatatlan vágy szállja meg, hogy drámaíró legyen. Amerikában ez is mesterség. Vagy tudomány? Beiratkozik a Harvard-egyetemre, ahol a drámaírásnak katedrája van. Diplomás drámaíró lesz. Így kezdí a pályát, amely hatalmas sikerek után a Nobel-díjnál köt ki.

Először a Provincetownban működő társulathoz csatlakozik és az Amerikában akkor közkedvelt egyfelvonásosokkal próbálkozik. A kalandos kóborélet lázadó természetüvé nevelte. Szemben áll a társadalommal s érdeklődését a kivetettek és gyökértelenek kötik le. Amerikának csaknem

minden nagy írója maga is ilyen kóbor kivetettje a társadalomnak Edgar Poe, Herman Melville, Walt Whitman és Jack London, valamennyi outlaw. Ilyen outlaw O'Neill is s alig egyebek drámáinak hősei. Frank Harris vaskos kötet szentel annak, hogy kimutassa Shakespeare drámáiban az életrajzi vonatkozásokat. De ha van drámáiról, akinek darabjai a legszorosabban kapcsolódnak életéhez, úgy bizonyára O'Neill az. Tulajdonképen egész színháza egyetlen nagy életrajzi regény. Minden hősébe beleírt egy darabot magából. Darabjai lázadózó szárazföldi patkányainak, brutális hajós legényeinek, messzeségekért epedő kalandorainak drámáit maga élte át. A *Szörös majom* vad melodramájában ott izzanak hajós életének emlékei. A nagy távolságok nyomasztó kísértését a Szigetben írta meg. Ennek hőse egy asszony, akit férje bálnavadászhajón visz egyre feljebb északra. A magánosság, a körül folyó süket végtelenség csöndje megzavarja. Magánosságát azzal próbálja elűzni, hogy régi dallamokat játszik harmóniumán, végül teljesen elveszti az esztét. Anna Krisztina című drámájában is a tenger költészete csillog. Drámát írt a történelem egyik legnagyobb utazójáról, Marco Polóról. Ennek a drámának szatirikus éle a genuai hajós ellen fordul. Marco Polo O'Neill szerint nem igazi tengerész, hanem szárazföldi patkány. Kapzsi kalmár, akit nem a gyönyörű, szabad kalandvágy ragad a messzeségek felé, hanem az arany láza. Nem tudja azonban az útjába dobott szerencsét sem megfogni. Egy álomvilágot, szerelmet, csodálatos titkok varázsát hagyja ott érzéketlenül, hogy összeharcsolt kincsével visszatérjen pénzes ládáihoz.

A szárazföld átkáról, az elnyomott vágyaknak bűnné fajult terhéről írta a *Vágy a szilfa alatt* című darabját, amely az újabb színházi irodalom legkeserűbb, legsötétebb naturalista drámája.

Afriai kóborlásának emlékeit a Jones császár című drámájában értékesítette. A fekete föld császára részben népétől való rettegésében, részben fájának ősbabonákkal vemhes lelkétől hajtva az őserdőbe menekül, ahol félelme rémlátások baljós árnyáivá testesül. A fekete faj egész sötét multja, elnyomatása, szenvedései elvonulnak előtte. O'Neill csodálatosan ismeri a primitív lényeket és ezzel a tudományával sikerült mélyen behatolnia a néger lélek titkába. Brown a nagy isten című drámájában arra tesz kétségbeesett kísérletet, hogy megmagyarázza és kiegyeztesse egymással a realitás és a misztikum világát. Általában O'Neill újabb drámáit, különösen Strindberg hatása alatt valami misztikus légkör veszi körül. Hamarosan lesiklik a valóság talajáról és ködös, álomszerű látomásokba réved. Így keveredik valóság és álomszerűség. Különös közjáték című drámájában, amelynek középpontjában egy titokzatos nő, Maya, illúziókat osztó, körülálmodott és mégis mindig magános alakja áll. Legújabb drámája visszatért a görög sorstragédiához és egészen rendkívüli kísérletet tett a modern végzetdráma megteremtésére azzal, hogy az ősi Oedipus komplexumot s a körülte csoportosult véres tragédiákat mai amerikai polgári környezetbe helyezte át. A magyar közönségnek alkalma lesz O'Neill számos darabja után ezt a tragédiát is látni, mert a Nemzeti Színház most készül bemutatására.

O'Neill költő, és az marad a színpadon is, bár érzi a színpad igazi törvényeit, ha nem is fogadja el törvénynek a színpadi mesteremberek diktatorikus fellépését, amely a színpad törvényeire hivatkozva akarja kizárni a költészetet és az irodalmat egy irodalmi műfajból. O'Neill nem ír azért könyvdrámát, pedig minden darabja igazi irodalom és valóban él a színpadon, ha nem is kényszeríthető be a mai színpad élő formájába sem. Mint

minden nagy drámai újtó, O'Neill is gyökeresen felforgatja a színpadi technikát s a drámai dialógust. A sokszor misztikus Ibsen alapozta meg a modern színpadi naturalizmust, O'Neill is egészen új technikát vezet be s ez a színész kettős szerepe a színpadon. A külső, mondjuk a beszélt szerepet párhuzamosan követi egy belső, mondjuk gondolati szerep. A darab szereplői kettős dialógust folytatnak: az egyiket egymással, a másikat önmagukkal, amikor a kimondott szóra legbensőbb énjük ösztönösen feltörő replikáival is felelnek. A kimondott szót mint visszhang kíséri egy felszabadított és hangossá vált lelkiismeret. Mély lelki megismerés és bravuros írásművészet kell ennek a kettősségnek színpadi kiegyensúlyozásához, de a Különös közjátékban sokszor meglepő hatással sikerült.

A Nobel-díjat ezúttal a világirodalomnak igazán mély és eredeti tehetősége kapta.

Kállay Miklós.

Osztrák írók reprezentatív estje Budapesten. Nagyjelentőségű irodalmi eseménye volt nemrégiben a magyar fővárosnak, amely különben csak első lépése egy nagy koncepcióval elgondolt és a jövőben megvalósításra váró kultúrprogramnak. Ennek a programnak célja, hogy a kölcsönösség alapján megismertesse velünk a barátságos népek élő irodalmát s viszont a magyar irodalomnak is emporiumot teremtsen ezeknél a népeknél. Eszközei ennek a kölcsönös kultúrkeresésnek az írók műveinek fordítása és kiadása, de maguknak az íróknak személyes megismertetése is az olvasó közönséggel.

Az első ilyen est a ma első legkiválóbb osztrák írók egy válogatott csoportját hozta el Budapestre és mutatta be a magyar közönségnek. Az osztrák irodalom mindig jelentős szerepet játszott és külön szint képviselt a német irodalomban, a világháború után azonban önállósága mindig erősebben és erősebben domborodott ki s ezzel még inkább külön utakra térült, de fejlődése is erősebb lendületet kapott. Ma az a helyzet, hogy az élő német irodalomnak úgyszólván erősebb és világviszonylatban is ismertebb egyéniségei vannak az osztrák írók közt.

A budapesti reprezentatív esten részt vett Hans von Hammerstein, aki a mai kormányának propaganda-

minisztere elmélyülő lírikus s a finoman és gonddal ötvözött, érzelmes prózának igazi mestere. Itt volt Guido Zernatto államtitkár, egyike a legerőteljesebb és legmarkánsabb fiatal lírikusoknak. Sebastian című verse volt az est egyik legsikerültebb darabja. Nagyon tetszetek Paul Ginzkey kedves humorral megírt balladáái is. Von Felsenberg lírikus és prózaíró, mind a kettőnek belső átfűtöttségű kontemplációval ad mély tartalmat és formaszépséget. Hans Nüchtern egy ódai szárnyalású hazafias költeménnyel tett hitet osztrák volta mellett s adta igen sikerült próbáját a lehiggadt expresszionizmus gazdag gondolat és szövegének. Lernet-Holenia egyformán ismert és becsült név a birodalomban is, ahol a Kleist-díjjal kitüntették. Lírikus, drámaíró és regényíró. Színdarabjaiban szatirikus, szépprózájában pedig a könnyed, színes bomló, de amellet mély érzelmességet rejtő mese mestere. Itt egy tréfás kis karcolatát olvasta fel. Friedrich Schreyvogel szintén sokoldalú író. Nagy Grillparzer regénye esemény volt Bécsben. De kitűnő esztéta és lírikus, sőt színpadon is sikerei voltak. Az estén ő adott bevezető beszédében képet az új osztrák irodalomról. Zenei része is volt az estnek. Joseph Marx finom modern tonalitású dalait énekelte Báthy Anna óriási

sikerrel. A szerző maga kísérte. Az estet Hekler Antal tömören összefogott, nagy kultúrájú beszéde nyitotta meg.

Maga az est egyébként társadalmi eseményé is nőtt. Gróf Zichy Rafaelné, az estet rendező Szellemi Együttműködés Szövetségének elnöke Verbóczy-utcai palotájában teán látta vendégül az est szereplőit a magyar arisztokrácia és kultúrélet néhány kiválóságával. Majd az est után az Országos Kaszinóban rendezett díszes fogadást, ahol az egész magyar szellemiség minden rétege képviselve volt.

k. m.

Arthur Weigall: Nero. Budapest, 1936. Athenaeum.

Nero alakja is örök témája a gondolkodásnak. Az örök Nero, — aki kortársai számára is rejtély volt, Tacitus véreskezű császára, az egyházatyák Antikrisztusa és az európai századok történetíróinak fantasztikus hőse. Császár, költő, zseni, művész és örült kalandor. Ime, most akad valaki, aki az évezredek ítélkezésén nagyot akar fordítani és másnak, újnak és vétkeikért megbocsáthatónak, — embernek — szeretné élnék állítani Augustus problematikus jellemű és egyéniségű ivadékát.

Az adatok, mik annyi-annyi idő után ránkmaradtak, szolgálatkészek, a krónikás kénye-kedvére használhatja fel azokat és magyarázhat velük kort, szokásokat, embert és általuk eszközölhet ki a késői megengesztelődést. De vajjon fellázadni, ellentállni nem tudó adatokból leszűrt új magyarázat számíthat-e az igazság döntő erejére?! Itt van minden monográfiának és történetírásnak — különösen ha antik folyamatokra vonatkozik — relatív értéke. S vajjon feladat-e a relatív igazságot kutató történetírásnak, hogy gyökeresen másnak igyekezzék bemutatni és elhíttetni személyeket, lelkeket, kikről

kiformált és lezárt véleményt kapott az egyik nemzedék a másiktól két ezredéven keresztül?! Különösen Nero esetében indokolt ez a kérdés.

A közmondásoknak döbbenetes hitelük van. Mert valami kollektív erő fogalmazta azokat. Weigall e Nero-könyve is hitelesíti az annyiszor idézett közmondást: Aki nagyon véd, az nagyon vádol. Túlzott ugyanis Nerónak tüzzel-vassal való igazolása. Anyja megöletésének okait például olyan sokszor, már-már fölöslegesen idézi, hogy az ember csak azért kételkedik a felsorakoztatott okok kényszerítő szükségességében, mert annyiszor olvassa. S így van a kortársak másik súlyos vádjával is: nyilvánosan énekelt, nem viselkedett császár módjára, komédiás volt! Weigall olyan erőltetett magasságokba akarja Nerót emelni e kérdés kapcsán is, hogy annak valósága már hihetetlen. Kevesebb több lett volna, s a könyv minden bizonyítása éppen ezzel a szüntelen ismétléssel, Nero fehérre mosásával, szinte szentté avatásával erőltetett. Az olvasó nem tud hinni az írónak, pedig a pszichológiailag kikövetkeztethető Nero-arc éppen Weigall idézett szerzőinek hatására, ha a szentről és a hófehér lélekről nem is, de Antikrisztusról, démoni tébolyodotról és szadista dilettánsról sem tanuskodik. Nerónak, az amator artisnak, talán tehetséges költőnek kellett lennie, akit azonban megrészegített a kor sűrű levegője és az az óriási hatalom, ami kezében volt s aki a Gens Júlia utolsó leszármazottja lévén, örökölte a nagy vér fényes kitűnőségeit, de lehúzó terheit is. Ez a Nero-arc azonban csak kikövetkeztetés, amelyről millió cáfolata és bizonykodása mellett sem szól a könyv.

S van még valami, ami ebben a műben zavarólag hat s ez a családfák és származások hihetetlenül kusza levezetése. Aki ismerte idáig a római

császári dinasztiák genealógiáját, az is összekeveri e könyv olvasása közben. Zavaró mozzanatok elkerülésére tehát célravezetőbb, ha az új igazságot bizonyítani kívánó, tudományos könyv táblázatokkal szemléltet. De vajjon tudományos könyv-e Weigall műve? ! Ez az a kérdés, amelyre nehéz a felelet, mert hiányzik belőle a stílusnak az a tudományosságra jellemző fölényes szilárdsága, komolysága. Regényes életrajznak viszont ez a könyv nem elég érdekes. Mindamellet nem hallgathatjuk el, hogy különösen a mű első részében néhány megkapó drámai jelenettel találkozhatunk.

Dénes Tibor.

A Halászó macska utcája és a nemzetközi pályadíj. Vannak közkeletű idegen szavak, amelyek magyar fordítása mégsem fejezi ki pontosan az eredeti fogalmat, árnyalatokban vagy néha lényegben is eltér amattól. Ilyen szó például az «emigráns», az «emigráció». Ez valami egészen mást jelent az élő nyelvhasználatban, mint például a megfelelő magyar kifejezés: kivándorló. Ez utóbbi elhagyja hazáját, esetleg kényszerítő anyagi körülmények között, de alapjában véve mégis jószántából. Igaz viszont, hogy az emigráns is olykor saját akaratából fordít háttal szülőföldjének, de még ilyenkor is előszeretettel próbál arra hivatkozni, ami az emigráció lényege: hogy elúzték otthonról, céltatosan és céltudatosan tették tartózkodását lehetetlenné. Az emigráció politikum vagy világnézet, a kivándorlás magánügy. A kivándorló az öncélú kisember, az emigránst a közélet rekeszti ki magától; ami viszont korántsem jelenti azt, mintha ez utóbbiak közt nem volna sok az ugyancsak öncélú és öncélúságában jelentéktelen kisember. De az emigrációnak mégis van némi romantikus mellékíze és légköre, míg a kíván-

dorlás a legjózanabb és olykor leg-sívárabb vállalkozás.

Mindezt jó előrebecsátani akkor, amidőn Földes Jolán riportregényéhez akarunk hozzászólni, amelynek megjelenését oly hatalmas reklámharsogás előzte meg és amely az olvasóközönség megfelelő rétegeiben, hála a budapesti sajtó bizonyos része támogatásának, valóságos tömeghisztériát váltott ki. «Az emigráció páratlan lélekábrázolása»: írta az ujjongó kritika, és ez az ígélet valóban méltán keltette fel mindenkinek előlegezett érdeklődését, sőt talán jóindulatát is.

Mert az emigráció, annak lélektana, megnyilvánulási formái, problémája és hangulata ma megint oly népszerű, mint volt évszázadonként váltakozóan sorsdöntő események pillanatában. Ezt az emigránst mindenhol ismerjük, itt él Budapesten, mint idevetődött külföldi, ott bolyong Párizsban, Brüsszelben, mint elsodort magyar. És kétségtelen, hogy van köztük hasonlatosság, lelki rokonság, magyarok, spanyolok és oroszok között, Párizsban, Svájcban és tengeren túl. Igen, nagyszerű és buzdító feladat volna író, művész számára megkeresni az emigránsnak lelki alaprajzát, úgy, ahogy a lélek berendeződése az emigráció hatása alatt azonos törvények szerint eltolódik. Meglátni, megfigyelni a sok különféle embert, más egyéniséget, más nemzetiséget, akik egymástól oly gyökeresen különbözök, de egyben-másban mégis azonosak. Hogy mi ez az egy és más, amely rokonná, testvérré, olykor marakodó és gyűlölködő testvérré alakítja őket az emigráció kohójában; hogy mi ennek a fájdalmas, gyűlölettel hazasíró hontalanságnak lényege és mindig, mindenütt egyazon alapja: olyan feladat, amely nagyszerű és igazi művészt igénylő lenne.

Földes Jolán könyvével csak

az a baj, hogy az írás központjában nem ez az emigráns áll, hanem mindössze a kivándorló, annak is egészen szürke és jelentéktelen alakja. A kis szücsmester, aki elindul munkát keresni a messze idegenbe apró gyermekeivel. Közben telik az idő, a gyermekek felnőnek, gyökeret eresztenek idegen földön vagy örök gyökértelenek maradnak, a történelmi események, amelyekhez semmi közük nagy szintelenségükben, ide-oda sodorják őket, érzik, hogy valami külső erő löki őket, irányítja sorsukat: a történelem árja elsősorban a hontalant sodorja manapság el.

Igaz, hogy a laza és lapos eseménytelenség szürkességéből alakok rajzanak fel a Halászó Macska utcájában élő magyar család körül, de ezek is oly zűrzavarosan, személytelenül, semmitmondóan keringenek a Barabás-család házi tűzhelye körül, mint rovarok a láng előtt. Papírmasé-figurák, akik elmesélik, hogy ki, honnan jött, miért menekült, így meg is tudjuk róluk a külsőségeket. De lelkükbe nem láthatunk bele, mert lelkük nincs. Riportregény a kötet, ez igaz; de ez még nem mentség a lélekábrázolás teljes hiányára akkor, amidőn a riport minden izgalma, színes és lendületes csillogása, robbanó feszültsége is teljességgel hiányzik.

Alapjában véve egészen szintelen, unalmas és jelentékeny könyv, amely felemlítést sem kapna, ha nem igényelt volna hosszú heteken keresztül a maga számára irodalmi babért és, ha nem akart volna fajára és műfajára jellemző szerénytelenséggel szenzációs eseménnyé feltolakodni. Földes Jolán regénye a Nobel-díjnál nagyobb nemzetközi pályadíjat nyert meg, amely most másodízben jut «véletlenül éppen» magyar szerzőnek.

Nem akarunk komolytalan irodalmi pletykákkal foglalkozni és elhinni a zsűriről azt a reá nézve sértő tájékoztatlanságot, hogy a Halászó

Macska névtelen írója mögött az «Idegen Emberek» kitűnő szerzőjét sejtette. A bizottság olvasott és döntött. Úgy a magyar, mint a számunkra ismeretlen zsűri London városában Földes Jolán Halászó Macskájának a nagydíjat, állítólág valami félmillió pengőt.

Földes Jolán egyszerűen befutott a legelső közté, szinte már nemzeti hőssé avatta őt a budapesti sajtója. Hogy ezek után a könyvsiker páratlan lett, az magától érthető. Mert derék pesti közönségünk ritkán olvas el egy könyvet, hogy meglássa, melyik az a művészet, amely félmillió pengőt ér; azonban lázas érdeklődéssel fordul a mű felé, hogy megtudja, mi az a munka, amellyel egyszerűen félmilliót lehet keresni. Egész bizonyos, hogy jövőre magyar amatőr-írók százai ostromlandják meg London viharvert falait; ami azonban a Halászó Macska elolvasása után indokolt is.

N. M.

Fertsek Ferenc: Fickó meg a többiek. Szent István-Társulat. 1936.

Fickó angyalföldi legényke, egy a sok kicsi csavargó közül, aki előbb ismeri meg az életet, mint önmagát, aki előbb jut át a világ ordas bajai között egy boldogabb partra, mint a gyerekkor varázsos öntudatlanságából, szándéktalan jóságából-gonoszságából egy önmaga belső újságai felé figyelő ember első világosságára. Fickó romlott és angyal, amikor megkezdte a maga apró életét, eleven példája az érzelmesség nélkül rajzolt külvárosi gyerekeknek, a mezítelen grundok és keserves koldus-kalandok bajai közé kitett árva, gyommal benőtt léleknek. Nem gyerek, hanem ember, s története egy ember önmagára eszmélésének eszményi fejlődés-regénye. Mert Fickó élete valóban az egyetlen igaz fejlődést mutatja: az öntudatlanságból az öntudatra. S ez a folyamat kerek

és lezárt. Egy ember születik meg ebben a regényben, s *Fertsek* Ferenc nagyon ért ahhoz, hogy ezt a kibontakozó életet mindenestül mutassa meg, úgy ahogy a környezet, a nyíló értelem kialakítja, mint a víz sodra egy gömbölyűre formálódó fényes kavicsot. Fickó legalul kezdi és állandó emelkedéssel — amely egyszer törik csak meg az író hibájából — jut följebb és följebb, a tettektől a tettek értékeléséig, a morális érzéketlenségtől az erkölcsi fogalmak szétválasztásáig. Megjárja az emberélet mélységeit ez a kcsi felnőtt, és próbát vesz rajta a magasság, amely az ő esetében: az emberi öntudat.

Ez az «ifjúsági» regény így aztán anyagában komoly «felnőtt» regény, a gyerek, akinek kezébe készült, nem alakítója, hanem csak olvasója. Az ifjúsági regények legtöbbje író és olvasó együttes mesterkedése, az olvasó igénye szabja meg az író lehetséges útját, vezeti az író kezét. A pedagógia — amely nélkül természetesen elképzelhetetlen gyereknek készülő olvasmány — kiszárítja az író képzeletét, megszegi merészségét. Mint pedagógia aztán legtöbbször szerencsés az így készülő mű, desztillált mondataival és sterilizált fordulataival, de nagyon kevés köze van az irodalomhoz. Az igazi ifjúsági regény ezzel szemben a felnőttön át jut a gyermek kezébe és az önkénytelenül előárulkodó pedagógiai érték fogadtatja el a gyerekszobákkal is. Ilyen pedagógiát közvetít *Fertsek* Ferenc könyve is: nevelő jótulajdonságai rejtőzködők, a tanulságot ki-ki saját igényei szerint hámozhatja ki belőle, hatása egyéniségenként különböző. Az «új» ifjúsági regény tehát? Ha nem is az, mindenestre az első jelentős lépés a Pálutcai fiúkkal megkezdett úton. Nem mese, hanem valóság, sebzőbben, nyugtalanítóbban, mint sok felnőtt regény valósága.

A valóságnak, ennek az illó, tünékeny anyagnak bemutatása külön értéke és érdekessége *Fertsek* Ferenc munkájának. A valóság kétféleképpen jelenik meg benne: mint időszerű helyzetkép és mint írói eszköz.

Fickó élete mélyen szociális aggodalmakat ver föl és *Fertsek* Ferenc megoldást próbál az aggodalmakra találni. A megoldás természetesen csak megközelítő, inkább az iskolát jelöli meg, melyben a szociális nyugtalanságra talán a felelet is megtalálható. Az író azonban társadalmi feladatot tölt be korával szemben akkor is, ha az aktuális társadalmi helyzetet híven és — a hűség: kegyetlenség — kegyetlenül mutatja be. Ez a pontos, erős körvonalú helyzetkép, a maga fénykép-hitelességével, sokszor elérzékenyülés nélküli naivságával, kitűnően sikerült.

A mélyen reális mondanivalónak pontos párja az író eszközeinek verbeli realizmusa. A drasztikus valóságot mutatja be, végig naturalista bőséggel, körülbelül Kassák szenvtelenségével, leszögező hidegségével, de ugyanakkor egy Móra — akire az író legjobban emlékezett — kedveségével, széles elbeszélő tempójával. Apró helyzet-jelentéseinek rajza megdöbbentően éles és valóságos, a kép, amit a világról kapunk nemcsak nagy vonalaiban, tendenciában az időszerű valóság, hanem írói megmunkálásában is.

Ebben a kertelés nélküli modorban gyakran elsikkad a pedagógiai kézenfekvőség és előtérbe kerül a mélyebb indítékú, gyökerig hatoló alapozású írásművészet, a komoly, felnőtteknek szóló szociális szándékú igazmondás, és éppen ez bíztat azzal, hogy *Fertsek* Ferencnek legközelebb még őszintebben, a stílus nagyobb fegyelmével sikerül pótolnia a magyar szociális alaphangú irodalom nagy hiányait. Tehetsége, írói képes-

ségeinek árulkodó céhbelisége már majdnem most bizonyosság a nagyobb arányok sikerének is.

Thurzó Gábor.

Tucci—Gheri: Kineses Tibet. (*Révy József fordítása, Budapest, 1936. Franklin Társulat.*)

A távolkeleti Tibet, a dalai láma hegyektől elzárt országa, már hosszú ideje foglalkoztatja a tudományos világot. Tibet eddigelé, úgy jelentkezett az európai ember gondolatvilágában, mint csupán a külvilágtól való mesterséges és erőszakos elzárkózás sötét földje. Nagy része volt az ilyen gondolatkör kialakításában azoknak az expedíciós útleírásoknak, amelyek elsősorban egzotikumot, a kalandokat emelték ki, azonban a tibeti néplelkivilágáról, életéről, keveset, vagy úgyszólván semmit sem kapott az olvasó. Angol expedíciók már jártak Tibetben s a kicsiny magyarság is meghozta érte az áldozatát. Kőrösi Csoma Sándor, a nagyenyedi kollegium híres diákja annakidején kezdetleges eszközökkel, anyagiakban nagyon szerényen vágott neki a messze Keletnek. Nem Tibet izgatta, hanem a magyarság nyomait próbálta megtalálni. Nem sikerült, de munkája még sem veszett kárba, mert ő lett «a tibeti tudományok úttörője». Amint hogy a könyv szerzője, Tucci, az olasz királyi akadémia tagja és Tibet egyik legalaposabb ismerője, ezzel a díszítő jelzővel az ő szellemének ajánlja könyvét. S egyik fejezetében külön is meghatottan emlékezik meg Kőrösi Csoma Sándorról, amikor meglátogatja azt a kolostort, ahol a lelkes magyar tudós évekig dolgozott. Tucci olasz tudós Gheri olasz orvossal volt a vezetője annak az expedíciónak, amely legutóbb bejárta Tibetet. Tucci nem azt a módot választotta, amit az eddigi tibeti kutatók. Ő nem mint fölényes idegen kíváncsi, hanem mint «hívó» közele-

dett Tibet misztikumaihoz s ennek eredménye, hogy beférkőzött mindenhova, ahova «hitelent» eddig nem engedtek be. Nemcsak turisztikai, földrajzi érdekessége van ennek a könyvnek, nemcsak növény- és állatvilágról számol be színesen, hanem feltárja a templomok és kolostorok rejtett kincsét, pontos adatokat ad a lámaizmus és budhizmus viszonyáról, Tibet történetéről, híres papjairól, és a mienktől elűtő világról. Ablak nyílik nekünk, amelyen át belátunk a tibeti ember lelkébe is. Ezt az expedíciót és a róla szóló följegyzéseket csak részletmunkának szánta Tucci, de már ez a könyv is nagy értéke Tibettel foglalkozó tudománynak. Lefordítani magyarra mindenképen érdekes volt. Még csak annyit említünk meg, hogy a könyvet remek és hű eredeti felvételek díszítik.

Mihály László.

Statkowskij József: Lengyelország.

Angol eredetiből fordította és magyar használatra alkalmazta *Sántay Mária* Budapest (1935), Studium, 68 l.

Gyönyörűen kiállított, gazdagon illusztrált kis füzet Lengyelországról. Statkowskij eredetileg az amerikai iskolák számára írta, egészen egyszerű, világos, közérthető stílusban. Elbeszéli a lengyelek történetét, röviden ismerteti a mai Lengyelországot és a lengyel népet. Sántay Mária ügyesen beleszötte az elbeszélésbe a magyar vonatkozásokat. Mindent megkapunk ebben a kis füzetben, amit minden magyarnak tudnia kell Lengyelországról. A műveltebb közönséget azonban ez a kis összeállítás nem elégítheti ki, Lengyelországról ennél sokkal többet kellene tudnunk, sokkal többet szeretnénk hallani és olvasni. Sántay Mária bibliografiai összeállítása egészíti ki a könyvet az 1901—1933. magyarul megjelent lengyel szépirodalomról.

S. O.